

Ten Boveldt, G.P. (1996). *Sprekend verleden door toepassing van tijd. Een onderzoek naar het gebruik van werkwoordstijden in geschiedenisboeken voor het voortgezet onderwijs*. Universiteit Utrecht.

Van der Geugten, T. e.a. (2005). *Indigo vmbo gt 3/4 informatieboek*. Groningen, p. 57.

Ronde 3

Ingrid Evers, Ingar Sustrunck & Piet-Hein van de Ven
 Landelijk Expertisecentrum Opleidingen Nederlands en Diversiteit
 Instituut voor Leraar en School, Radboud Universiteit Nijmegen
 Contact: i.evers@ils.ru.nl,
i.sustrunck@ils.ru.nl
p.vandeVen@ils.ru.nl

Nederlands. En taal bij andere vakken dan?

1. Taalonderwijs

De afgelopen jaren kreeg de kwaliteit van het taalonderwijs veel politieke en publieke belangstelling. De Expertgroep Doorlopende Leerlijnen (2008) formuleerde voor Nederland eindniveaus taalvaardigheid voor leerlingen, maar deed ook aanbevelingen voor het taalvaardigheidsniveau van de leraar. Leraren van alle vakken in Nederland moeten behoorlijk taalvaardig zijn. Ze moeten beschikken over vak- en beroepsspecifieke taalcompetenties én kennis hebben van de rol van taal bij het leren en hoe daar in de praktijk mee om te gaan. In Vlaanderen heeft de minister van onderwijs taalcompetenties, zoals geformuleerd in *Dertien doelen in een dozijn* (Paus, Rymenans & Van Gorp 2006), inmiddels voor alle leraren (scholen en opleidingen) verplicht gesteld.

Kortom, het is wenselijk (in Nederland) en verplicht (in Vlaanderen) dat leraren van alle schoolvakken bewust bijdragen aan de taalontwikkeling van hun leerlingen. Die onderwijspolitiek kent inmiddels ook Europese dimensies (zie o.a. Coste e.a 2007).

2. LEONED

Sinds het voorjaar van 2007 bestaat het Landelijk Expertisecentrum Opleidingen Nederlands en Diversiteit (LEONED), een platform van en voor lerarenopleiders. LEONED beoogt lerarenopleidingen en leraren van alle vakken en leergebieden te ondersteunen in het onderwijs aan talig heterogene groepen leerlingen en het onder-

wijs in de specifieke taalaspecten van school en schoolvakken. Voor alle leerlingen is de beheersing van taal immers een belangrijke voorwaarde voor persoonlijke en sociale ontwikkeling, en voor schoolsucces.

In deze bijdrage gaan we in op activiteiten en resultaten van LEONED voor de opbouw van het voortgezet onderwijs. Voor informatie over het primair onderwijs en de opbouw van het voortgezet onderwijs verwijzen we naar andere bijdragen op deze conferentie: “een kennisbasis Nederlandse taal voor de pabo” door Tamar Israëls en Bart van der Leeuw en “kennisbasis Nederlands voor het tweedegraads gebied” door Mieke Lafleur en Johanna van der Borden.

3. Diversiteit

Binnen LEONED wordt de talige diversiteit op school in drie onderling sterk verbonden dimensies uitgewerkt. Ten eerste het gegeven dat veel taalzwakke leerlingen (met name ook leerlingen van buitenlandse afkomst) problemen hebben met de taal van het onderwijs. Dat probleem doet zich in versterkte mate voor sinds de invoering van de tweede fase voortgezet onderwijs en de opkomst van ‘zelfstandig leren’. Beide ontwikkelingen confronteren leerlingen met veel lees- en schrijfwerk voor alle schoolvakken.

De tweede dimensie vormt de specifieke vaktaalontwikkeling (zie o.a. Prenger 2006). Leerlingen dienen het ‘discours’ (vakjargon) van het betreffende schoolvak te leren. Het gaat om vakspecifieke woorden (‘homeostase’), maar ook om woorden die naast hun alledaagse betekenis een vakspecifieke betekenis hebben (‘macht’ en ‘aantonen’).

Een derde dimensie vormt het probleem van de afstemming van het schoolvak Nederlands met andere vakken. Binnen Nederlands onderwijzen we leerlingen in genres als ‘discussie’ en ‘debat’, ‘betoog’ en ‘beschouwing’, etc. We besteden aandacht aan genrespecifieke kenmerken en regels. We hanteren een specifieke didactiek, bijvoorbeeld gericht op lees- en schrijfstrategieën en/of op voorbereiden en uitvoeren van en reflecteren op het product en het proces van taalgebruik door leerlingen. En veel leraren – Nederlands en van andere vakken – ervaren hoe moeilijk leerlingen het hebben om de aangeleerde kennis en vaardigheid in te zetten bij andere vakken. Het komt ook voor dat opdrachten bij andere vakken haaks staan op wat bij Nederlands is geleerd.

4. Activiteiten

Om leraren en leraren-in-opleiding (lio’s) in die problematiek te ondersteunen, voert LEONED diverse activiteiten uit. Zo onderzochten we leerplannen van buitenlandse opleidingen naar de eisen voor taaldidactische competenties van alle leraren (Evers & van de Ven, te verschijnen). Daarnaast hebben we binnen het eerstegraads gebied twee

pilots opgezet: één met betrekking tot 'Nt2' en één over 'taalgericht vakonderwijs'. In de Nt2-pilot komen zaken aan bod zoals taalverwerving en taalontwikkellende didactiek, de problematiek van schooltaal en thuistaal en de didactiek van woordverwerving.

4.1 Binnen het voortgezet onderwijs

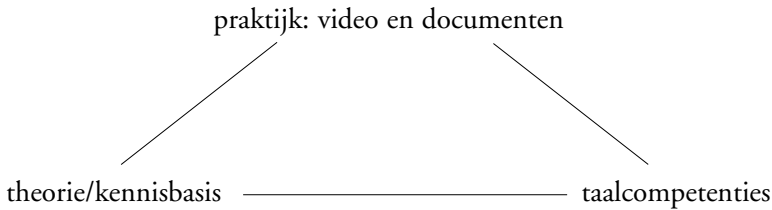
We concentreren ons hier op de pilot taalgericht vakonderwijs, die we uitvoeren met de bovenbouw van een school voor voortgezet onderwijs. Die school is bezig een lees- en schrijfcentrum op te zetten. Er is een digitale leeromgeving met omschrijvingen, kenmerken en voorbeelden van genres zoals 'betoog', 'beschouwing', 'verslag', etc. Het is de bedoeling dat zowel leerlingen als leraren hier gebruik van gaan maken. We analyseerden opdrachten van diverse schoolvakken, die leerlingen aanzetten tot het schrijven van teksten of het geven van mondelinge presentaties. Daarbij is ingegaan op de in die opdrachten 'verborgen' visie op spreken en schrijven, de veronderstelde genrekenmerken en op de ook vaak impliciete didactiek (vgl. Smidt 2008). Ook is aandacht besteed aan de proces- en productgeoriënteerdheid bij het schrijven én aan de verschillende vormen van feedback (Mottart e.a., te verschijnen). Parallel daaraan wilden we de leraren confronteren met die problematiek. Alle leraren geven hun leerlingen praktische opdrachten, die uitmonden in schriftelijk werk. We hebben die docenten elkaars opdrachten laten lezen en met elkaar laten bespreken. De ervaringen leidden tot verbeterde schrijfp opdrachten. Die opdrachten blijken duidelijker voor leerlingen en docenten. Mede op basis van die ervaringen probeert men tot een schoolbreed werkstukkenbeleid te komen en tot overeenstemming in de gehanteerde begrippen voor schrijfproducten.

4.2 Binnen de lerarenopleiding

Op basis van de eerstegraads pilots zijn voor de universitaire lerarenopleiding in Nijmegen (ILS-RU) twee keuzemodules ontwikkeld, één over 'Nt2' en één over 'taalgericht vakonderwijs', die openstaan voor de leraren-in-opleiding van alle schoolvakken. Op basis van praktijkvoorbeelden in filmpjes, transcripten en een onderliggend theoretisch kader onderzoeken de lio's de rol van taal in hun eigen lespraktijk. Zo wordt in de module 'taalgericht vakonderwijs' aandacht besteed aan de rol van taal bij het leren (Vygotzky 1986 ; Bruffee 1986 ; Mercer 2008). We besteden aandacht aan vormen van klasseninteractie en de daarmee verbonden opvattingen van docenten over onderwijzen, leren, leerlingen, kennis, etc. (van der Aalsvoort & van der Leeuw 1992; Nystrand e.a. 1997). De didactiek van vaktaalwoorden en vakspecifieke redenering worden behandeld aan de hand van onder meer Vollmer (2006). En er wordt nadrukkelijk ingegaan op de transferproblematiek (Mottart e.a., te verschijnen).

5. Een digitaal kennisplatform

De resultaten van de pilotactiviteiten worden ook ontsloten voor het voortgezet onderwijs via een digitaal kennisplatform. Dat kennisplatform heeft LEONED ontwikkeld in samenwerking met het Ruud de Moor Centrum van de Open Universiteit. Via <http://www.LEONED.nl> blijft u op de hoogte van het kennisplatform, dat half december 2009 wordt gelanceerd. Het ontwerp van dat kennisplatform omvat drie onderdelen, die op een inhoudelijke en gebruikersvriendelijke manier met elkaar verbonden zijn:

Het onderdeel ‘praktijk’ bevat video-opnames van onder meer fragmenten van interviews met lio’s die reflecteren op hun leservaringen, fragmenten van interviews met leraren en leerlingen, opnames en transcripts van lessen, e.d. Onder het onderdeel ‘theorie’ geeft LEONED de kennisbasis ‘Taalgericht Vakonderwijs’ weer: kennisconcepten met aanklikbare toelichting (en verwijzingen naar praktijkvoorbeelden), waar iedere vakdocent weet van zou moeten hebben. Onder ‘taalcompetenties’ worden talige invullingen gegeven van de ICL-competenties (Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleiding 2007), die gebaseerd zijn op de SBL-competenties.

6. Focus in de workshop

In de workshop op ‘Het Schoolvak Nederlands 2009’ gaan we met name in op de problematiek van de transfer van vakinhouden van het Nederlands naar de andere schoolvakken. Hoe bereiken we op scholen voor voortgezet onderwijs dat leerlingen (en docenten) beter begrijpen wat er bij de verschillende vakken wordt verstaan en vereist onder begrippen als ‘presentatie’, ‘verslag’ en ‘betoog’? Aan de hand van filmpjes en transcripten uit de dagelijkse lespraktijk, afkomstig van het LEONED-kennisplatform, proberen we die vraag samen te beantwoorden.

Referenties

Bruffee, K.A. (1986). “Social Construction, Language, and the Authority of Knowledge: A Bibliographical Essay”. In: *College English*, vol. 48, nr. 8, p. 773-790.

- Coste, D., M. Cavalli, A. Crifflan & P.H. van de Ven (2007). *Un Document européen de référence pour les langues de l'éducation?* Strasbourg: Council of Europe.
- De Expertgroep Doorlopende Leerlijnen (2008). *Eindrapport Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen*. Enschede: SLO.
- Evers, I & P.H. van de Ven (te verschijnen). "Een kennisbasis voor onderwijs Nederlands, verslag van een internationaal literatuuronderzoek".
- Interdisciplinaire Commissie Lerarenopleiding (2007). *Competentieprofiel van leraren die aan een ULO zijn opgeleid*. Vereniging van Universiteiten (VSNU).
- Mercer, N. (2008). "Talk and the Development of Reasoning and Understanding". In: *Human Development*, vol. 51, nr. 1, p. 90-100.
- Mottart, A., P. Vanbrabant & P.H. van de Ven (te verschijnen). "Schrijven bij diverse schoolvakken I. Een verkenning".
- Nystrand, M., A. Gamoran, R. Kachur & C. Prendergast (1997). *Opening Dialogue. Understanding the Dynamics of Language and Learning in the English Classroom*. New York/ London: Teachers College/ Columbia University.
- Paus H., R. Rymenans & K. Van Gorp (2006). *13 doelen in een dozijn*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Prenger, J. (2007). "Uitgerekend taal! Een onderzoek naar begripsproblemen bij wiskundeopgaven". In: *Levende Talen Tijdschrift*, jg. 2007, nr. 2, p. 10-16.
- Smidt, J. (2008). "The uses of writing – and the role of standard language education". Paper Conference *Association Internationale de Linguistique Appliquée/International Association of Applied Linguistics* (Essen, 24-29 aug. 2008).
- Stichting Beroepskwaliteit Leraren (s.d.). "Lijst competenties, bekwaamheidseisen en gedragsindicatoren docenten". (<http://www.lerarenweb.nl>).
- Van der Aalsvoort. M. & B. van der Leeuw (1992). *Taal, school en kennis; de rol van taal in onderwijsleersituaties*. Enschede: SLO.
- Vygotsky, L. (1934/1986). *Thought and language*. Cambridge: MIT.
- Vollmer, H. (2006). *Towards a Common European Instrument for Language(s) of Education. Preliminary Study*. Strasbourg: Language policy Division, Council of Europe.